

**Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Національний університет цивільного захисту України**

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СИЛАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

1. Основи організації управління під час загрози виникнення НС та ліквідації їх наслідків. Система управління в НС.

2. Органи управління в надзвичайній ситуації.

3. Порядок організації взаємодії органів управління та підрозділів ОРС ЦЗ з іншими силами цивільного захисту.

1. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС ЗАГРОЗИ ВИНИКНЕННЯ НС ТА ЛІКВІДАЦІЇ ЇХ НАСЛІДКІВ. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ В НС.

Для координації дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування, органів управління та сил цивільного захисту, а також організованого та планового виконання комплексу заходів та робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (стаття 71 КЦЗУ):

- 1) використовуються пункти управління та центри управління в надзвичайних ситуаціях;
- 2) утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 3) призначаються керівники робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 4) утворюються штаби з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 5) визначається потреба у силах цивільного захисту;
- 6) залучаються сили цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

До утворення спеціальної комісії з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій або призначення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій організацію заходів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюють відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

Загальне керівництво організацією та проведенням заходів і робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, відновлювальних робіт здійснює залежно від рівня та характеру походження надзвичайної ситуації Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, на адміністративній території або території яких сталася надзвичайна ситуація.

Центральна роль у забезпечення реагування на НС відводиться ДСНС, яке виконує дві ключові функції:

- організація всього процесу реагування і ліквідації НС із залученням всіх можливостей держави;
- застосування рятувальних сил ДСНС як основну складову реагування, спрямовану на захист цивільного населення країни.

Обов'язковою умовою щодо ефективного реагування при виникненні НС є не тільки своєчасне зосередження сил і засобів в районі виникнення НС, але й правильна організація управління підрозділами під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Кодекс цивільного захисту України визначає такий склад та основні завдання сил цивільного захисту (Глава 5. Сили цивільного захисту, ст. 22).

До сил цивільного захисту належать:

- 1) Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту;
- 2) аварійно-рятувальні служби;
- 3) формування цивільного захисту;
- 4) спеціалізовані служби цивільного захисту;
- 5) пожежно-рятувальні підрозділи (частини);
- 6) добровільні формування цивільного захисту.

Основними завданнями сил цивільного захисту є:

- 1) проведення робіт та вжиття заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту населення і територій від них;
 - 2) проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
 - 3) гасіння пожеж;
 - 4) ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження, інших небезпечних проявів;
 - 5) проведення піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), крім територій, які надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, військових закладів освіти, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань;
- 5-1) здійснення через підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту комплексу заходів з метою ліквідації небезпек, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами, зокрема нетехнічне та технічне обстеження територій, складення карт, виявлення, знешкодження та/або знищення вибухонебезпечних предметів, маркування, підготовки документації після розмінування, надання громадам інформації про протимінну діяльність та передачу очищеної території;

6) проведення вибухових робіт для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;

7) проведення робіт щодо життєзабезпечення постраждалих;

8) надання екстреної медичної допомоги постраждалим у районі надзвичайної ситуації і транспортування їх до закладів охорони здоров'я;

8-1) участь у проведенні евакуації населення у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації, а також із зон збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій) у безпечні райони;

9) здійснення перевезень матеріально-технічних засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та надання гуманітарної допомоги постраждалим внаслідок таких ситуацій;

10) надання допомоги іноземним державам щодо проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, гуманітарного розмінування територій та водних акваторій;

11) проведення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій.

3. Сили цивільного захисту можуть залучатися до проведення відновлювальних робіт.

4. Сили цивільного захисту, крім добровільних формувань цивільного захисту, забезпечуються засобами цивільного захисту для проведення робіт в автономному режимі протягом не менше трьох діб.

Основою управління є рішення керівника робіт з ліквідації наслідків НС, який несе повну відповідальність за управління підпорядкованими силами та успішне виконання ними задач з ліквідації наслідків НС.

Система управління в НС - це сукупність органів управління, пунктів управління та систем зв'язку, оповіщення і автоматизації управління.

Ефективність системи управління досягається за рахунок високого ступеню готовності її складових, сталості функціонування та можливості забезпечувати як централізоване так і безпосереднє управління силами і засобами залученими для ліквідації НС.

Систему управління в НС складають:

органи управління - безпосередні (Керівник робіт із НС і Штаб з ліквідації НС) та координуючі (спеціальна комісія з ліквідації наслідків НС, комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та НС);

пункти управління (стаціонарні та пересувні) та центри управління в НС;

системи зв'язку та інформатизації.

Система управління повинна мати високу ступінь готовності, забезпечувати надійність функціонування її складових та можливість як централізованого, так і безпосереднього управління підрозділами.

Для безпосереднього управління АРІНР у разі виникнення будь-якої НС призначається Керівник робіт із НС. Порядок призначення, повноваження та функції Керівника робіт із НС визначено [статтею 75](#) Кодексу цивільного захисту України.

До прибуття Керівника робіт із НС його обов'язки виконує керівник підрозділу (служби, формування) сил цивільного захисту або оперативної групи (представник центру управління в НС), який прибув до зони НС першим. Якщо НС трапилася на потенційно небезпечному об'єкті або об'єкті підвищеної небезпеки, до прибуття Керівника робіт із НС його обов'язки виконує диспетчер об'єкта або особа старшого інженерно-технічного персоналу, яка перебуває на зміні.

У разі ліквідації наслідків НС, яка за характером та наслідками не потребує спеціального призначення Керівника робіт із НС, обов'язки такого керівника забезпечує керівник аварійно-рятувальної служби, що виконує ліквідацію наслідків цієї НС.

Для безпосередньої організації і координації АРІНР з ліквідації наслідків НС утворюється Штаб з ліквідації НС, який є робочим органом Керівника робіт із НС.

Організація роботи Штабу з ліквідації НС здійснюється відповідно до [Положення про штаб з ліквідації наслідків НС](#), затвердженого наказом МВС України від 26 грудня 2014 року № 1406, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 16 січня 2015 року за № 47/26492.

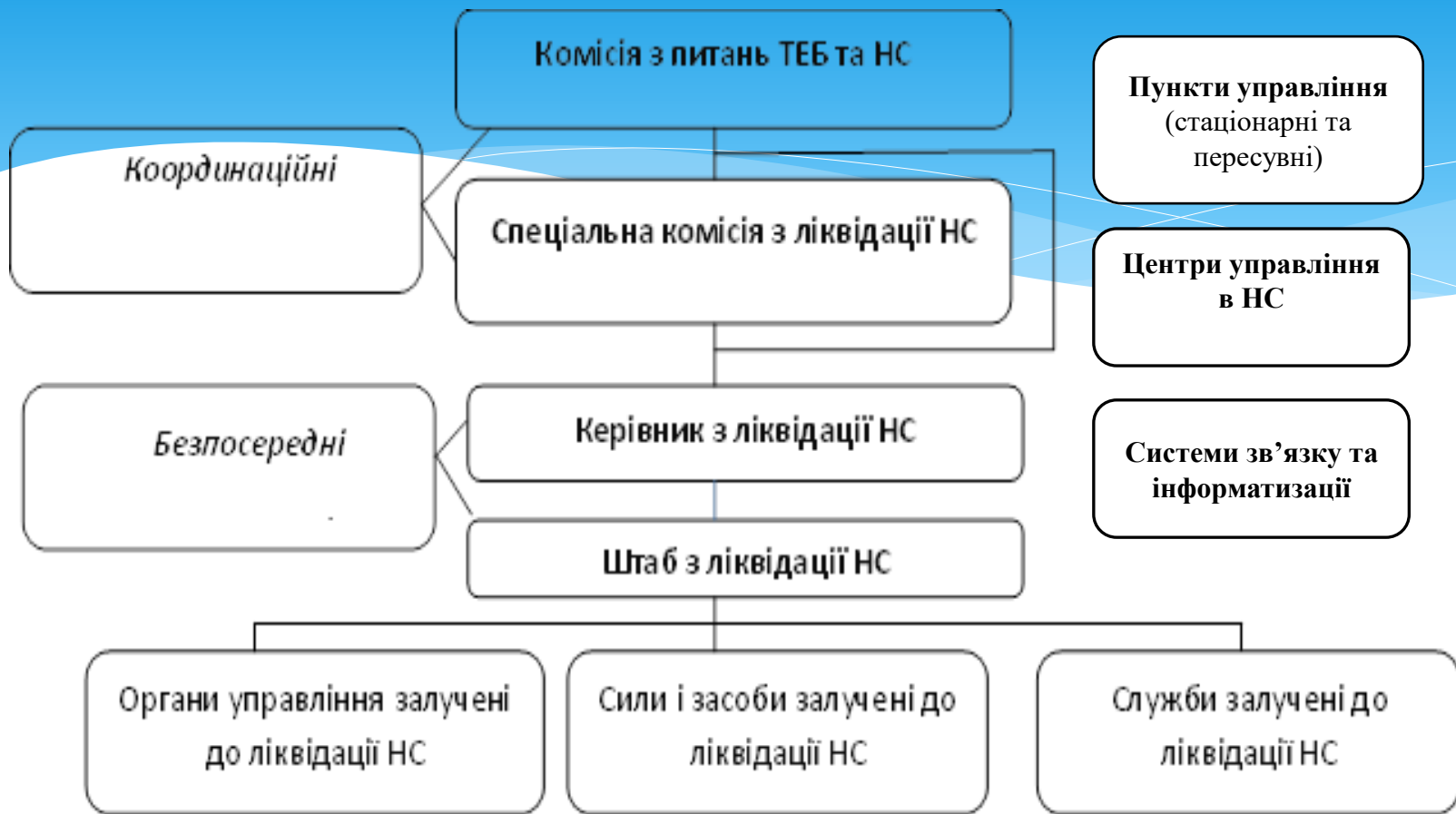

Рис. 1. Система управління в умовах НС

Основними завданнями управління є:

- підтримання постійної готовності до виконання завдань за призначенням;
- завчасне планування дій підрозділів ОРС ЦЗ;
- безперервне збирання та вивчення даних про обстановку в районі НС;
- своєчасне прийняття рішень та доведення їх до підлеглих;
- організація та забезпечення безперервної взаємодії органів управління та підпорядкованих їм сил цивільного захисту;
- підготовка підрозділів ОРС ЦЗ до проведення АРІНР;
- організація всебічного забезпечення підрозділів ОРС ЦЗ, залучених до виконання робіт, та підтримання належного рівня морально-психологічного стану цих підрозділів.

Принципами управління під час НС є:

безперервність управління, яке досягається своєчасним прийняттям рішень та оперативним доведенням завдань до підпорядкованих підрозділів ОРС ЦЗ, наявністю зв'язку з ними та взаємодіючими органами управління, своєчасним розгортанням пересувних пунктів управління;

послідовність управління, що полягає в рішучому і наполегливому впровадженні заходів, передбачених планами реагування на НС, планами локалізації і ліквідації наслідків аварій, організаційно-розпорядчими документами щодо дій персоналу в разі загрози або виникнення НС, планами цивільного захисту на особливий період та прийнятих рішень щодо проведення АРІНР у встановлені терміни;

гнучкість управління, яке забезпечується оперативним реагуванням на зміну обстановки, своєчасним уточненням прийнятих рішень, поставлених завдань підпорядкованим підрозділам ОРС ЦЗ та порядку взаємодії;

стійкість управління, що досягається шляхом забезпечення безперебійного функціонування основного (стаціонарного) пункту управління і розгортанням у зоні НС ППУ та дублюючих засобів зв'язку.

2. ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ В НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ.

До координуючих органів управління в НС відносяться постійно діюча комісія з питань ТЕБ та НС і спеціальна комісія з ліквідації НС, яка створюється у разі виникнення НС.

Керівництво проведенням аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у єдиній державній системі цивільного захисту під час ліквідації наслідків НС та управління силами цивільного захисту, що залучаються до таких робіт, здійснює керівник робіт з ліквідації наслідків НС, який призначається та діє відповідно до статті 75 Кодексу цивільного захисту України.

Для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС утворюється штаб з ліквідації її наслідків, який є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків НС. Рішення про утворення та ліквідацію такого штабу, його склад приймає керівник робіт з ліквідації наслідків НС.

Загальне керівництво організацією та проведенням заходів і робіт з ліквідації наслідків НС, відновлювальних робіт здійснює залежно від рівня та характеру походження НС Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, на адміністративній території або території яких сталася НС.

Комісія з питань ТЕБ та НС.

Для координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації:

Кабінетом міністрів України утворюється Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

Радою Міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями утворюються регіональні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

районними державними адміністраціями, виконавчими органами міських рад, районними у містах та селищними радами утворюються місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

керівними органами підприємств, установ та організацій утворюються комісії з питань надзвичайних ситуацій.

У режимі повсякденної діяльності комісії координують діяльність відповідних органів виконавчої влади з питань розроблення та виконання цільових і науковотехнічних програм і заходів щодо запобігання НС, забезпечення захисту населення, сталого функціонування господарських об'єктів, зменшення можливих матеріальних втрат та збереження національної культурної спадщини у разі виникнення НС.

У режимі підвищеної готовності комісія:

- вживає заходів щодо активізації спостереження та контролю за станом довкілля, перебігом епідемій інфекційних захворювань і спалахів інфекційних захворювань, обстановкою на потенційно небезпечних об'єктах і прилеглий до них території, прогнозування можливості виникнення НС та її масштабів;
- організовує розроблення комплексних заходів щодо захисту населення і територій від НС, забезпечення стабільного функціонування господарських об'єктів незалежно від форми власності;
- забезпечує координацію заходів щодо запобігання виникненню НС.

У режимі діяльності в НС комісія:

- забезпечує координацію, організацію робіт та взаємодію функціональних та територіальних підсистем ЄДСЦЗ, громадських організацій щодо надання допомоги населенню;
- організовує роботу, пов'язану з ліквідацією наслідків НС;
- залучає до виконання робіт з ліквідації наслідків НС необхідні рятувальні, транспортні, будівельні, медичні та інші формування, використовуючи наявні матеріально-технічні, продовольчі та інші ресурси і запаси;
- визначає межі території, на якій виникла НС, та організовує визначення розміру шкоди, заподіяної суб'єктам господарювання і населенню внаслідок НС;
- організовує постійний контроль за станом довкілля на території, що зазнала впливу НС, обстановкою на аварійних об'єктах і прилеглий до них території;
- вивчає обставини, що склалися, та готує інформацію до відповідного органу влади щодо вжитих заходів, пов'язаних з реагуванням на НС, та про причини її виникнення.

Роботою комісії керує її голова, а у разі відсутності - перший заступник. Підготовку засідань та контроль за виконанням її рішень здійснює секретар комісії. Рішення комісії оформляються протоколом, який підписується головою та секретарем комісії. Рішення прийняті у межах повноважень комісії є обов'язковими для виконання відповідними органами виконавчої влади.

Спеціальна комісія з ліквідації наслідків НС.

Для координації робіт з ліквідації наслідків конкретної надзвичайної ситуації на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівні у разі потреби утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, діяльність яких провадиться відповідно до положень про такі комісії. Спеціальна Урядова, регіональна, місцева та об'єктова комісії з ліквідації НС (далі – спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС) є координуючими органами, які утворюються рішеннями відповідного органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, керівника підприємства, установи та організації у разі виникнення НС відповідного рівня.

До утворення спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС або призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС організацію заходів з ліквідації наслідків НС здійснюють відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (далі – комісія ТЕБ та НС).

Основними завданнями комісії є:

- організація виконання комплексу заходів щодо ліквідації надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру;

- визначення комплексу заходів щодо захисту населення і територій від наслідків надзвичайної ситуації;

- безпосередня організація та координація діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, пов'язаної з виконанням комплексу заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

- забезпечення життєдіяльності постраждалого населення.

Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації (ст. 75).

Керівник робіт з ліквідації наслідків НС призначається для безпосереднього управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами під час виникнення будь-якої надзвичайної ситуації.

Залежно від рівня НС керівником робіт з ліквідації наслідків НС **призначається:**

1) Кабінетом Міністрів України у разі виникнення надзвичайної ситуації державного рівня - Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністр чи керівник одного з центральних органів виконавчої влади або його перший заступник (заступник);

2) Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями у разі виникнення надзвичайної ситуації регіонального рівня - перший заступник або один із заступників Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голови обласної, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій;

3) районною державною адміністрацією у разі виникнення надзвичайної ситуації місцевого рівня - один із заступників голови районної державної адміністрації;

4) виконавчим органом міської, сільської, селищної ради у разі виникнення надзвичайної ситуації місцевого рівня - один із заступників голови територіальної громади;

6) керівником суб'єкта господарювання у разі виникнення надзвичайної ситуації відповідного об'єктового рівня - керівник або один із керівників суб'єкта господарювання відповідно до затвердженого розподілу обов'язків.

До прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації його обов'язки виконує керівник підрозділу (служби, формування) сил цивільного захисту або оперативної групи (представник центру управління в надзвичайних ситуаціях), який прибув до зони надзвичайної ситуації першим. Якщо надзвичайна ситуація трапилася на об'єкті підвищеної небезпеки, до прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації його обов'язки виконує диспетчер об'єкта або особа старшого інженерно-технічного персоналу, яка перебуває на зміні.

Ніхто не має права втручатися в діяльність керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації (ст. 76 КЦЗУ).

1. Для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації утворюється штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, який є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

2. Рішення про утворення та ліквідацію штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, його склад приймає керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

3. Керівництво роботою штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації здійснює його начальник, який призначається керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

4. До складу штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації входять працівники центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, керівники аварійно-рятувальних служб, що беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, представники або експерти відповідних центральних органів виконавчої влади, інших органів державної влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками).

5. Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації розгортається і працює, як правило, у районі виникнення надзвичайної ситуації.

6. На період функціонування штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації відповідні центри управління в надзвичайних ситуаціях безпосередньо взаємодіють з ним і забезпечують його роботу.

7. Під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації ведеться оперативно-технічна документація, пов'язана з ліквідацією наслідків надзвичайної ситуації, та складається звіт про роботу залучених аварійно-рятувальних служб, який є складовою матеріалів з розслідування цієї надзвичайної ситуації.

8. Завдання, функції та [порядок](#) діяльності штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, [види та зразки](#) оперативно-технічної і звітної документації встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, за погодженням із заінтересованими центральними органами виконавчої влади.

Відповідно до покладеного на нього завдання основними функціями Штабу з НС є:

- 1) визначення зони НС та зони можливого ураження, кількості і місць перебування в них людей, організація їх рятування та надання їм допомоги, запобігання пошкодженню майна;
- 2) збирання даних про обстановку в зоні НС, їх аналіз та узагальнення, прогнозування масштабів і наслідків НС;
- 3) визначення головних напрямів ліквідації наслідків НС, розробка оперативних планів заходів з ліквідації наслідків НС і здійснення заходів щодо їх реалізації;
- 4) визначення складу і кількості сил цивільного захисту, необхідних для залучення до ліквідації наслідків НС, термінів їх залучення згідно з планами реагування на НС, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі виникнення НС, а також планами локалізації і ліквідації наслідків аварії;
- 5) підготовка розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС щодо ліквідації наслідків НС та забезпечення безпеки постраждалих, їх реєстрація в установленому порядку після підписання та доведення до виконавців;
- 6) забезпечення реалізації розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС щодо організації та координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС;
- 7) безпосередня організація і координація дій залучених до ліквідації наслідків НС сил цивільного захисту, Збройних Сил України та інших військових формувань, органів і підрозділів внутрішніх справ, а також громадських організацій і волонтерів;
- 8) взаємодія з відповідною спеціальною комісією з ліквідації наслідків НС;
- 9) ведення обліку робіт, що виконуються силами цивільного захисту під час ліквідації наслідків НС;
- 10) ведення обліку загиблих та постраждалих унаслідок НС;
- 11) організація інформування населення про наслідки та прогноз розвитку НС, хід ліквідації її наслідків та правила поведінки в зоні НС;
- 12) здійснення інформаційної взаємодії з центрами управління в НС відповідного рівня;
- 13) організація матеріально-технічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- 14) ведення оперативно-технічної та звітної документації Штабу з НС.

Керівництво роботою Штабу з НС здійснює начальник Штабу з НС, який призначається керівником робіт з ліквідації наслідків НС і є його заступником.

Працівники, залучені до роботи у складі Штабу з НС, підпорядковуються начальнику Штабу з НС.

Начальник Штабу з НС виконує обов'язки керівника робіт з ліквідації наслідків НС у разі його відсутності.

Начальник Штабу з НС відповідає за:

- 1) організацію роботи Штабу з НС;
- 2) своєчасну підготовку, організацію виконання, доведення до виконавців та контроль виконання розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС;
- 3) безперервну організацію і координацію аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- 4) ведення оперативно-технічної та звітної документації Штабу з НС.

Начальник Штабу з НС зобов'язаний:

- 1) здійснювати керівництво роботою Штабу з НС;
- 2) проводити постійний моніторинг оперативної обстановки у зоні НС, ходу ліквідації наслідків НС;
- 3) вносити пропозиції керівнику робіт з ліквідації наслідків НС щодо способів і методів проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- 4) організовувати доведення до відома виконавців розпорядження керівника робіт з ліквідації наслідків НС та організовувати їх виконання.

5. Штаб з НС розгортається в районі виникнення НС або в іншому місці, визначеному керівником робіт з ліквідації наслідків НС, і працює у цілодобовому режимі позмінно.

6. Залежно від рівня НС, обсягу аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС за рішенням начальника Штабу з НС у складі Штабу з НС **можуть утворюватись робочі групи:**

1) **аналізу ситуації і підготовки даних** - для збору і аналізу інформації про обстановку в зоні НС, ведення робочої карти (схеми) зони НС, обліку залучених сил і засобів, підготовки оперативної документації;

2) **безпосереднього реагування** - для управління і координації дій залучених сил і засобів безпосередньо у місці проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, розстановки сил на вирішальних та інших головних напрямках ліквідації наслідків НС та керівництва роботами у зоні НС;

3) **організаційна група** - для організації і підготовки засідань Штабу з НС, спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС, підготовки і реєстрації розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС;

4) **управління резервом сил** - для розстановки та обліку сил і засобів цивільного захисту, що додатково залучаються до ліквідації наслідків НС, підготовки пропозицій начальнику Штабу з НС щодо їх застосування під час ліквідації наслідків НС;

5) **представників органів влади, установ та організацій** - для координації і обліку залучених сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, доведення рішень керівника робіт з ліквідації наслідків НС, контролю за проведенням аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і подання звітних матеріалів до групи аналізу ситуації і підготовки даних;

6) **матеріально-технічного забезпечення** - для організації матеріальнотехнічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, у тому числі з урахуванням використання матеріальних резервів для ліквідації наслідків НС Органів влади та суб'єктів господарювання;

7) **організації зв'язку** - для організації зв'язку в зоні НС із взаємодіючими службами цивільного захисту, органами влади і керівництвом ДСНС України, забезпечення функціонування засобів телекомунікації та інформатизації Штабу з НС, а також офісної техніки;

8) **взаємодії з населенням та засобами масової інформації** - для роботи зі зверненнями громадян та інформування населення через засоби масової інформації про обстановку в зоні НС, хід ліквідації наслідків НС, прогноз розвитку НС та правила поведінки в зоні НС;

9) інші робочі групи.

Органи влади, установи та організації завчасно визначають представників та експертів, які залучатимуться до роботи у складі Штабу з НС відповідного рівня, та організовують їх підготовку шляхом проведення з ними відповідних занять та тренувань.

Штаб з НС має право одержувати від органів влади, підприємств, установ та організацій документи та повну і достовірну інформацію щодо причин виникнення НС, наслідків, спричинених НС, та заходів, які вживалися для її ліквідації.

Штаб з НС веде оперативно-технічну та звітну документацію з урахуванням оперативної обстановки у зоні НС та ходу ліквідації наслідків НС.

Після ліквідації наслідків НС Штаб з НС узагальнює документи та формує архівну справу у двох примірниках, а також готує проект звіту про прийняті рішення і перебіг подій під час ліквідації наслідків НС для подальшого його подання керівником робіт з ліквідації наслідків НС до органу, що його призначив.

Діяльність Штабу з НС припиняється після завершення виконання покладених на нього завдань на підставі рішення керівника робіт з ліквідації наслідків НС про ліквідацію Штабу з НС.

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення роботи штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

За особами, включеними до складу Штабу з НС, на час виконання покладених на них обов'язків зберігається заробітна плата (грошове забезпечення) за основним місцем роботи.

Матеріально-технічне та фінансове забезпечення роботи Штабу з НС здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Штаб з НС забезпечується комплектом оперативно-технічної документації, нормативно-правовими актами з питань організації реагування на НС, засобами зв'язку та оргтехнікою.

Пункти управління (Стаття 72 КЦЗУ).

Для забезпечення сталого управління суб'єктами забезпечення цивільного захисту та реалізації функцій, передбачених на особливий період, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання використовується державна система пунктів управління.

Перелік органів державної влади, які створюють пункти управління державної системи, та вимоги до них визначаються Кабінетом Міністрів України.

Перелік та кількість засобів управління, якими обладнуються пункти управління, порядок їх використання визначаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, яким вони належать, залежно від завд

Центри управління в надзвичайних ситуаціях (ст. 73 КЦЗУ).

Для управління у режимі повсякденного функціонування суб'єктами забезпечення цивільного захисту, координації дій органів управління та сил цивільного захисту, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах надзвичайних ситуацій у системі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, функціонує державний центр управління в надзвичайних ситуаціях.

На регіональному рівні у системі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, функціонують центри управління в надзвичайних ситуаціях.

У разі виникнення надзвичайних ситуацій відповідні центри управління в надзвичайних ситуаціях безпосередньо взаємодіють із штабом з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у разі його утворення і забезпечують його роботу. Розпорядження і вказівки керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації для персоналу таких центрів управління в надзвичайних ситуаціях обов'язкові для виконання.

У разі виникнення надзвичайних ситуацій до роботи центрів управління в надзвичайних ситуаціях залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

Порядок діяльності центрів управління в надзвичайних ситуаціях визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту.

Для забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування органами управління та силами цивільного захисту, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах виникнення надзвичайних ситуацій функціонують:

1) на державному рівні:

оперативно-чергова служба державного центру управління в надзвичайних ситуаціях ДСНС;

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби центральних органів виконавчої влади (у разі їх утворення);

2) на регіональному рівні:

оперативно-чергові служби пунктів управління Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій;

оперативно-чергові служби центрів управління в надзвичайних ситуаціях територіальних органів ДСНС;

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);

3) на місцевому рівні:

чергові служби райдержадміністрацій та виконавчих органів міських рад;

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);

4) на об'єктовому рівні - чергові (диспетчерські) служби підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення).

У разі виникнення НС до роботи центрів управління в НС залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

Організація зв'язку під час ліквідації наслідків НС

Зв'язок є основним процесом, що забезпечує безперервне управління підрозділами під час ліквідації наслідків НС. Система зв'язку має забезпечувати надійне та своєчасне передавання наказів, розпоряджень, команд, сигналів та донесень на всіх етапах дій органів управління та підрозділів ОРС ЦЗ.

Залежно від особливостей території (місцевості), на якій виникла НС, визначаються електронні комунікаційні мережі, які необхідно використовувати (організовувати) на цій території на період ліквідації наслідків НС.

Залежно від рівня НС визначаються необхідні технічні засоби електронних комунікацій, які доповнюють діючі системи зв'язку ДСНС рухомими (мобільними) засобами, що дозволяють забезпечити управління підрозділами на марші та безпосередньо в зоні НС.

2. Основним видом зв'язку на період проведення АРІНР є радіозв'язок. Радіозв'язок організовується засобами, які знаходяться на оснащенні підрозділів ОРС ЦЗ. Під час ліквідації наслідків НС організовується УКХ, КХ та супутниковий радіозв'язок за зразком схеми зв'язку ([додаток 10](#)).

3. Під час визначення масштабів НС, за потреби розгортання ППУ з метою забезпечення ефективного управління силами та засобами, залученими до ліквідації наслідків НС, і своєчасного інформування керівництва, залучаються додаткові технічні засоби електронних комунікацій, а саме:

- мережі, радіонапрямки УКХ та КХ радіозв'язку;
- прямі канали електронних комунікацій;
- телефони місцевого (міжміського) зв'язку електронної комунікаційної мережі загального користування;
- польова мережа автоматичного (ручного) зв'язку;
- мережа гучномовного зв'язку;
- мережа передавання даних чи факсимільних повідомлень;
- комплекс супутникового зв'язку.

4. Зв'язок організовується відповідно до рішення керівника органу управління (підрозділу) ОРС ЦЗ.

5. Надійність та якість зв'язку у НС досягається:

завчасним плануванням заходів з організації зв'язку;

завчасним обладнанням вузлів зв'язку пунктів управління сучасними технічними засобами електронних комунікацій та утриманням їх у постійній готовності до використання;

комплексним використанням різних видів і технічних засобів зв'язку;

належною спеціальною підготовкою та постійними тренуваннями фахівців зв'язку;

наявністю резерву технічних засобів електронних комунікацій.

6. Радіозв'язок є найважливішим засобом, який спроможний забезпечити безперервне управління підрозділами ОРЗ ЦЗ.

Дротовий зв'язок використовується для нарощування системи зв'язку під час проведення довготривалих АРІНР.

Мережі операторів рухомого (мобільного) зв'язку застосовуються на постійній основі за умови його наявності.

7. На місці ліквідації НС організовується зв'язок з державним центром управління у НС, територіальними органами ДСНС, мобільною оперативною групою та оперативно-черговими (диспетчерськими) службами центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, спеціалізованими службами цивільного захисту, що беруть участь у ліквідації наслідків НС.

8. На місці ліквідації НС організовується радіомережа керівника органу управління (підрозділу) ОРС ЦЗ у складі радіостанції керівника органу управління (підрозділу) - головна радіостанція та начальників підпорядкованих, приданих та взаємодіючих підрозділів - кореспонденти радіомережі.

9. Зв'язок між взаємодіючими підрозділами ОРС ЦЗ організовується технічними засобами електронних комунікацій підрозділів, які беруть участь у ліквідації НС. У разі порушення зв'язку начальники взаємодіючих підрозділів зобов'язані вжити всіх заходів щодо його відновлення.

3. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ОРС ЦЗ З ІНШИМИ СИЛАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Взаємодія між органами управління та підрозділами ОРС ЦЗ з іншими силами цивільного захисту, залученими до проведення АРІНР, організовується відповідно до взаємоузгоджених планів та організаційно-розпорядчих документів з питань взаємодії та визначається в рішенні Керівника робіт із НС.

Для організації взаємодії визначаються:

- взаємодіючі служби цивільного захисту;
- порядок організації зв'язку та доведення сигналів оповіщення;
- взаємний обмін оперативною інформацією про обстановку в зоні НС та хід проведення АРІНР;
- завдання та ділянки проведення АРІНР для кожного підрозділу ОРС ЦЗ;
- порядок проведення робіт на суміжних ділянках, особливо під час виконання робіт, що можуть становити небезпеку або впливати на роботу кожного підрозділу ОРС ЦЗ;
- час і місце зосередження зусиль під час спільного виконання особливо важливих і складних робіт;
- порядок всебічного забезпечення спільних заходів та взаємного надання допомоги матеріально-технічними та іншими засобами.

Під час зміни обстановки в зоні НС процедура взаємодії між органами управління та підрозділами ОРС ЦЗ з іншими силами цивільного захисту, залученими до проведення АРІНР уточняється.

В ЄДС ЦЗ з метою своєчасного запобігання і ефективного реагування на НС організовується взаємодія з питань:

- визначення органів управління, які безпосередньо залучаються до ліквідації наслідків НС, складу і кількості сил (засобів) реагування на них;
- погодження порядку здійснення спільних дій сил ЦЗ під час ліквідації наслідків НС з визначенням основних завдань, місця, часу і способів їх виконання;
- організації управління спільними діями органів управління та сил ЦЗ під час виконання завдань за призначенням;
- всебічного забезпечення спільних заходів, що здійснюватимуться органами управління та підпорядкованими їм силами ЦЗ, в тому числі взаємного надання допомоги транспортними, інженерними, матеріальними, технічними та іншими засобами.

Залежно від обставин, масштабу, характеру та можливого розвитку НС взаємодія організовується:

- на загальнодержавному рівні – безпосередньо між органами управління та силами функціональних і територіальних підсистем;
- на регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях – між територіальними органами центральних органів виконавчої влади, місцевими органами виконавчої влади, їх силами, а також суб'єктами господарювання.

Взаємодія організовується за наступними формами:

- обмін інформацією про загрозу або виникнення НС у різних регіонах країни;
- проведення спільних оперативних нарад керівного складу ДСНС України, ГУ(У) ДСНС України в регіонах і їх структурних підрозділів з керівним складом інших сил ЦЗ;
- здійснення спільних заходів за планами, що розробляються на регіональних та місцевих рівнях, при загрозі або виникненні НС;
- проведення спільних тренувань і занять;
- здійснення інших заходів, передбачених чинним законодавством.

Організація спільних заходів складається з етапів попередньої і безпосередньої (оперативної) підготовки до їх проведення. На етапі попередньої підготовки сторонами, що взаємодіють, здійснюються:

- розроблення планів взаємодії на регіональному та місцевому рівнях;
- спільне визначення місць розташування, зустрічі особового складу й порядку здійснення спільних заходів, пов'язаних з ліквідацією наслідків НС;
- визначення обсягів і послідовності спільних дій при ліквідації наслідків НС;
- узгодження порядку управління і взаємодії підрозділів при виконанні спільних завдань, а також питань матеріально-технічного забезпечення їх дій;
- розроблення і здійснення заходів щодо підготовки до взаємодії підрозділів різних структур.

На етапі безпосередньої (оперативної) підготовки здійснюються:

- оцінка обстановки, стану і можливостей наявних сил і засобів;
- визначення керівника спільних заходів за погодженням з керівниками сторін, що взаємодіють;
- визначення необхідності залучення підрозділів ЦЗ до проведення дій з ліквідації наслідків НС, початку й послідовності здійснення спільних заходів;
- виділення або отримання техніки та засобів, необхідних для здійснення спільних заходів.

Основні завдання сторін, що взаємодіють, визначаються наступним чином (на прикладі взаємодії ДСНС України з МВС України).

Структурні підрозділи МВС України в межах своєї компетенції:

- інформують підрозділи ДСНС України про ознаки загрози виникнення або виникнення НС техногенного та природного характеру;
- забезпечують охорону громадського порядку, безпеку дорожнього руху, оборону матеріальних і культурних цінностей у разі виникнення НС, ведуть боротьбу зі злочинністю;
- надають допомогу органам виконавчої влади, місцевого самоврядування, посадовим особам у проведенні відселення людей з місць, небезпечних для проживання;
- забезпечують охорону режимно-обмежувальних і карантинних зон в осередках радіоактивного, хімічного, бактеріологічного (біологічного) зараження, а також під час їх ліквідації;
- організовують регулювання дорожнього руху на міських і позаміських маршрутах евакуації, охорону громадського порядку на збірних та приймальних евакуаційних пунктах, пунктах посадки (висадки) на маршрутах евакуації і в районах (пунктах) розміщення евакуйованого населення;
- ведуть адресно-довідкову роботу та облік утрат серед населення в разі виникнення НС;
- здійснюють інші заходи, передбачені законодавством. Структурні підрозділи ДСНС України в межах своєї компетенції:
- інформують органи управління МВС України про загрозу виникнення або виникнення НС;
- здійснюють заходи щодо локалізації й ліквідації наслідків НС, проведення пошуково-рятувальних робіт на уражених територіях, надання екстреної медичної допомоги постраждалим і евакуації їх за межі небезпечної зони для подальшого транспортування до медичних закладів;
- здійснюють за погодженням з органами МВС України заходи щодо ліквідації специфічних наслідків НС на транспортних засобах, будівлях та залучають, у разі потреби, спеціальні підрозділи інших центральних і місцевих органів виконавчої влади відповідно до планів реагування на конкретні види НС;
- здійснюють інші заходи, передбачені законодавством.

Узагальнюючи положення проаналізованих нормативно-правових актів можна зробити такі висновки.

По-перше, формами взаємодії: спільний аналіз обстановки; спільне планування різних дій і заходів; взаємне використання сил і засобів; взаємне інформування зацікавлених суб'єктів; обмін службовим та оперативним досвідом; спільні тренування й заняття та інші, що зумовлені вимогами чинного законодавства.

По-друге, взаємодія здійснюється на різних рівнях – міжвідомчому, відомчому.

По-третє, взаємодія має бути багатоваріантною. Це обумовлено можливими змінами оперативної обстановки. Вона передбачає завчасну організацію та постійне підтримання взаємодії за декількома найбільш вірогідними варіантами розвитку ситуації.

По-четверте, до взаємодії висуваються такі вимоги, як стійкість, безперервність, гнучкість, цілеспрямованість, активність, прихованість.

По-п'яте, належний рівень взаємодії забезпечується: взаємним знанням покладених завдань, можливостей взаємодіючих суб'єктів, з'ясуванням і узгодженням різних варіантів дій; систематичним уточненням змісту взаємодії; організацією та підтриманням безперервного зв'язку та постійним взаємним обміном інформацією про обстановку; чітко налагодженими контактами між керівниками взаємодіючих суб'єктів та їх органами управління; належним контролем за дотриманням встановленого порядку узгоджених дій.

По-шосте, метою взаємодії є узгодження дій як при виконанні поточних завдань, так і в разі ускладнення оперативної обстановки. Таким чином, сутність взаємодії полягає в основаних на належній нормативно правовій регламентації узгоджених на всіх рівнях діях і заходах взаємодіючих суб'єктів під час виконання відповідних завдань.

Підготовка до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту (стаття 92 КЦЗ).

Підготовка до дій за призначенням органів управління цивільного захисту здійснюється під час проведення командно-штабних (штабних) та інших навчань і тренувань.

Підготовка до дій за призначенням сил цивільного захисту здійснюється під час проведення спеціальних, показових, експериментальних навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

Порядок підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту визначається Кабінетом Міністрів України.

Організація підготовки до дій за призначенням сил цивільного захисту покладається на центральні органи виконавчої влади, інші органи державної влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, до сфери управління яких належать відповідні сили цивільного захисту, та на органи місцевого самоврядування, в управлінні яких перебувають сили цивільного захисту. Безпосередню підготовку до дій за призначенням відповідних сил цивільного захисту здійснюють їх керівники, які несуть за це персональну відповідальність.

В особливий період періодичність та тривалість проведення командно-штабних (штабних) та інших навчань і тренувань залежно від обстановки, що впливає на виконання завдань цивільного захисту, визначаються центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними (військовими) адміністраціями відповідно до компетенції з організації та проведення таких навчань і тренувань.

Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (Стаття 77 КЦЗУ).

Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється згідно з планами реагування на надзвичайні ситуації, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі виникнення надзвичайних ситуацій, а також планами локалізації і ліквідації аварій та їх наслідків.

Рішення про залучення сил цивільного захисту приймають органи управління, яким підпорядковані такі сили, на підставі звернень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, на території яких виникла надзвичайна ситуація, або керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації відповідно до її рівня.

У НС сили і засоби функціональних підсистем підпорядковуються органам управління відповідних територіальних підсистем.